

Summary. The article deals with the analysis of plant-calendar astral sign system represented in the novel «A Game of Thrones» by J.R.R. Martin. There has been identified that Martin's poetics is characterized by a combination of traditional symbols as part of cultural and historical display and the author's individual symbolism. The main signs are associated with the leading characters – the representatives of the ruling houses, and their emblematic animals correspond to the four zodiacal constellations – Lion, Aquarius, Scorpio and Taurus. Heraldic lion of Lannister's house is identified with zodiacal Leo. The northern house of Stark with heraldic sigil of direwolf stands in opposition to the Lannisters. In astrology the sign of wolf is interpreted as sign of Aquarius, respectively located opposite the sign of Leo. The constellation of Aquarius is known in astrology as Wolf's Chamber (or white dog). The companion of lord's Stark bastard is a white direwolf Ghost.

Dragon as the sign of the Targaryen's house is another name of Scorpio. In astral mythology Scorpio is reborn from the ashes as the protagonist of the novel Daeneris. In alchemy dragons symbolize eternal change. These monsters are nothing but a personification of the sun, storms, desert winds, large depths, the rivers which flood their banks, or other harsh natural phenomena. Not surprisingly, that Daeneris is called «Stormborn». The choice of the proper name in the novel is clearly motivated and has got a specific task.

In opposition to Scorpio is Taurus – the sigil of Baratheons, deadly enemies of Targaryen. The sigils of the houses and their zodiacal prototypes are interconnected with the periods of solstice, which signify the time of reign of each dynasty.

Specific symbolization of the world of wild and fruit trees, tied to temporal milestones, is the reflection of Celtic mythological tradition. Wild trees symbolize historic events and ancient traditions of the Seven Kingdoms, whereas fruit trees, such as peaches, plumps and lemons, are the signs of human nature and temporal milestones.

The structural composition of the novel is not typical for the modern fantasy, when the leading motives of it multiply repeat themselves. Each of them is revealed on various semantic levels – nominative, chronotopical, symbolical. The analysis of plant-astral symbols of the novel makes possible deeper comprehension of the main ideas of the author and enables disclosure of the hidden senses on various layers of this work of American literature.

Key words: *mythological tradition, plant-astral sign system, calendar space.*

Отримано: 14.08.2015 р.

УДК 821.161.2+821.162.1]-1.091

Судець Н.А.

ОБРАЗ АНГЕЛА В РАННИХ ПОЕТИЧНЫХ ТЕКСТАХ И. ФРАНКА И Я. КАСПРОВИЧА (НА МАТЕРИАЛИ ЕПИТЕТНЫХ СТРУКТУР)

Хрещення Русі у 988 р дало початок процесу засвоєння східними слов'янами складної доктрини і символіки християнської релігії. Набули поширення такі поняття, як Св. Трійця, Преображення, Воскресіння, рай, пекло, чеснота, гріх.

Серед героїв біблійних оповідей вагоме місце займали: «людиноподібні крилаті створіння, які ототожнювалися з божественною волею. Можливо походять від давньоєгипетських і давньо-семітських крилатих божеств, ангели в деяких релігіях є посередниками між матеріальним і духовним рівнями; їх символіка була ретельно розроблена в ісламському, іудейському і особливо християнському віросповіданнях» [8, 12–13]. Відтак, у літературу ангели перейшли з релігійної сфери людської культури. Пізніше релігійні тексти і уявлення стають джерелом для ідейного світу художніх інтерпретацій літературних творів

Інтерес до ангелів викликав появу науки, ангелології, яка є вченням про ангелів, що охоплює глибокі теорії і дослідження на цю тему. Найяскравішими представниками ангелології є Тома Аквінський і Діонісій Ареопігіт.

У літературознавстві існує багаторічна традиція дослідження ангелології, насамперед привертають увагу такі праці: Білецький О. «Маловізнана повість кінця XVII – початку XVIII в. о наказанні ангела» [3], Захаров Н. «Ангел-хранитель» А. Блока» [4], Мельник Я. «Про «ангелофанію» в оповіданні І. Франка «Як Юра Шикманюк брів Черемош» [6], Федотов О. «Между небом и землей (Ангелы в поэтическом Космосе Владимира Набокова)» [10]. Зважаючи на численні дослідження, аналіз художніх функцій образу ангела надалі залишається актуальним у компаративному аспекті.

Образ ангела – це символ, який є носієм специфічної міфологічної і релігійної семантики. У літературі цей образ переходить з однієї епохи в іншу, трансформується, але при цьому залишається постійним. Художнє втілення образу ангела взаємопов'язане із тканиною поетичного тексту, а сенс інтерпретацій реципієнта залежить від ідейного змісту конкретної поезії.

Кожен художній образ має свою структуру. «Структурними елементами символічної парадигми образу ангела у європейській літературі є ангел як посередник, вісник, посланець; демон або геній; двійник (тінь); охоронець, хоронитель (людини); супротивник людини, грішний ангел...» [9, 91]. Символіка образу ангела має релігійні витoki і пов'язана з етимологією слова «ангел»: «Вживане в оригіналі старозавітної частини Біблії слово «мал'ахім» (провісники) на грецьку мову було перекладено як *angeloi* (лат. *angeli*) і при цьому спочатку витлумачувалося як персоніфікація волевиявленя Божих, а потім стало позначати членів небесного воїнства, що належать до Граду Божого...» [2, 17]. Посередництво ангелів виявляється в організації суспільного ладу, через Закон, даний людям ангелами від Бога.

Ангел є одним із найбільш складних і суперечливих образів. Одним із аспектів символічної парадигми ангелології є розуміння ангела як охоронця. За релігійними уявленнями православних і католиків кожна людина під час хрещення отримує свого ангела-охоронця. Образ ангела-охоронця був узвичаєним для поезії другої половини XIX ст. В основному поети передавали традиційне уявлення про ангелів, прикладом є поезія І. Франка «Ось спить дитя, невинний ангел чистий...» із циклу «Вольні сонети»:

Ось спить дитя, невинний ангел чистий.

Смієсь у сні – се ангел з ним іграє...

З дитячих снів той ангел променистий

Раз в раз бажання, тугу в нім збуджає [11, 147].

Для характеристики означуваного поет підібрав три оцінні означення із позитивною семантикою. Об'єднуючись, вищезгадані означення творять цілісний образ ангела, який символізує найважливіші духовні ідеали ліричного героя.

Гострий соціальний сюжет розгортається в поемі І. Франка «Сурка». За свідченням самого поета, поема повстала завдяки двом обставинам: розповіді в'язня, який відбував покарання з І. Франком, та тугою за власними дітьми. «Написана вона в тюрмі, – писав І. Франко до М. Драгоманова 16 вересня 1891 р. про поему, – в самі тяжкі години, коли мені здавалося, що прийдеться пропадати з гризоти. Бажалося віддихнути згадкою про дітей, та, власне, ся згадка найдужче мучила, бо бачилось їх самих, покинутих і безпомочних, мов те старченя в снігу. От тут і підвернулося оповідання конокрада Гершона про Сурку, і я взяв його живцем та й обробив віршами болгарських пісень» [12, 429–430]. Поет високо підносить благородне почуття материнства, змальовує всеохоплюючу любов матері до дитини і вносить у поетичний текст порівняння дитини з ангелом, розділяючи актуальні тенденції тодішньої літературної доби. Адже, у XIX столітті почала формуватися концепція дитинства, характерна для сучасної європейської спільноти. Таку концепцію умовно позначають «романтичною», через те, що в романтизмі дитинство трактувалося як період невинності, а дитина як ангел, що спустився з небес. Романтики «встановили культ дитини і культ дитинства» [1, 31] і наділили дитину особливою духовністю. Дітям присвоювали властивості, які неминуче втрачали дорослі. Ф. Шлегель зазначив, що: «в дітях дана якби етимологізація самого життя, його першослово» [1, с. 41]. Такої ж думки притримувався і Новалис: «земна людина, яка володіє найвищим розвитком, <...> близька до дитини» [14, 121]. В. Уордсворт в оді «Одкровення про безсмертя, навіяні спогадами раннього дитинства» описав дорослішання як поступове забування істинної краси і Бога.

Розповідь у поезії «Сурка» із циклу «Жидівські мелодії» ведеться від першої особи, що надає твору достовірності і вносить у нього ліричний елемент:

Дав бог, родився мій хлопчик,

Здоровий, гарний, як ангел!... [11, 217].

А я дивлюсь, не надивлюсь

На ангелятко маленьке ... [11, 219].

Виражаючи свою безмежну прихильність до дитини лірична героїня порівнює її з ангелом. Монолог матері містить епітетну структуру з парними означеннями ускладнену порівнянням «*хлопчик, // Здоровий, гарний, як ангел*». Пізніше, милуючись своєю дитиною, мати вживає епітетну структуру з яскраво вираженою оцінною семантикою «*ангелятко маленьке*». Таким чином, епітетні структури формують традиційний образ ангела, який набуває яскравого вираження, стає елементом картини світу і є уособленням чистої любові ліричної героїні.

Попри сталий образ ангела, який охороняє і допомагає людині усвідомити свою гріховність, у деяких пам'ятках древньої писемності з'являється образ «грізного» і немилостивого ангела. «З таким типом ангела зустрічаємося, <...> в 23-му Слові Києво-Печерського патерика...» [5, 205].

Образи «грізних» ангелів присутні у «Видінні хутинського паламаря Тарасія (Прохора)» [7, 419], вони стріляли в людей вогняними стрілами, наносячи смертельні рани.

Прикметним є те, що «в західноєвропейській писемності образ грізного ангела, що карає людину в момент вчинення гріха, приблизно з XIII ст. витісняється образом диявола, який іноді може супроводжувати вогонь з небес (тобто блискавка)» [5, 206]. За влучним визначенням В. Брера, це сталося тому, що «ангел, наділений якостями *numi-posum*, ангел смертоносний, такий, що карає, вселяє страх, не вміщувався в їх (тобто авторів...) уявленнях про божественних посланців» [13, 166–167]. Відтак, ще за давніх часів було закладено підвалини для досліджень образу ангела із негативним семантичним потенціалом.

Література давно відійшла від зображення однозначно позитивних або негативних образів, оскільки і у житті немає чистих білих чи чорних кольорів. Так, І. Франко в поезії «Ох, старий я!...» із циклу «Жидівські мелодії» інакше трактує образ ангела:

Ніччю в дім наш, наче злодій,
Ангел смерті загостив... [11, 246].

Епітетна структура «Ангел смерті» творить образ немилостивого ангела, який негайно карає грішників. Такий образ може бути безпосередньо пов'язаний з уявленнями про страшний суд, що формує сферу релігійної психології.

Орієнтуючись на традиційні образи як на певні моделі поведінки, митці створюють нові, оригінальні одиниці. Такий підхід характерний для літератури кінця XIX ст. і для Я. Каспровича в тому числі. Образ ангела є популярним універсальним образом в літературі кінця XIX початку XX ст. У ранніх поетичних текстах Я. Каспровича він набуває специфічної інтерпретації і стає символом з абсолютно несподіваним значенням. Привертає увагу майстрена інтерпретація образу ангела в поезії «Więc coś?» із циклу «Z padolu walki»:

*I można było wówczas schylić czoła...
Przed tą postacią chorego aniola,
Który, nie w świecie żyjąc, lecz za światem,
Chciał Chrystusowym do przeszłości krzyża
Przykuć go gwoździem, z wiarą apostoła* [15, 41].

Я. Каспрович використовує нове, okazionale для поетичної мови поєднання означення і означуваного в епітетній структурі «*chorego aniola*». Внутрішня форма епітетної структури наповнює її новими смислами. Стається своєрідна підміна понять – реципієнт бачить перед собою ангела, але завдяки означенню «*chorego*» у підсвідомості виникають асоціації, які різко відрізняються від традиційних уявлень про ангелів: зіпсованість, зрада, гріховність. Вдавшись до такого контрасту, митець зміг максимально повно розкрити смислову сторону образу: виділив у його семантиці необхідні деталі й відтінки.

Звернення до традиційного образного матеріалу у Я. Каспровича супроводжується цілковитою відмовою від усталених характеристик і інтерпретацією із зовсім протилежним семантичним акцентом, що виразно ілюструють епітетні структури: «*Aniol skrwawiony*» [16, 69], «*aniol zniszczenia*» [16, 70], «*Aniol obłudy i sprzedanej wiary*» [16, 70], «*aniol zgrzybiały i błądy*» [16, 73]. У ході аналізу чітко відзначається прагнення поета до руйнування традиційного і створення якісно нового, такого що шокує своєю парадоксальністю і сміливістю образу ангела, який він створює за допомогою епітетних структур. Зрештою, у цьому образі поєднуються відчуття, раціональні ідеї, емоції, оцінки, асоціації, тобто гармонійно сплітається чуттєва очевидність і внутрішній світ ліричного героя.

Образ ангела в художній картині світу І. Франка і Я. Каспровича здебільшого є досить різноплановим з точки зору його семантичного наповнення. Епітетні структури, які реалізують художній образ, у більшості випадків, являють собою смислову опозицію: досконалість, у поезіях І. Франка; недосконалість, у поезіях Я. Каспровича. Епітетні структури, що задіяні у формуванні образу ангела процесуальні й динамічні. Вони створюються шляхом нарощування семантичної енергії і кристалізації смислу.

Список використаних джерел

1. Берковский Н. Романтизм в Германии / Н. Я. Берковский. – СПб.: Азбука-классика, 2001. – 512 с.
2. Бидерман Г. Энциклопедия символов: Пер. с нем. / Общ. ред. и предисл. Свенцицкой И.С. – М.: Республика, 1996. – 335 с.
3. Білецький О. Малоизвестная повесть конца XVII – начала XVIII в. о наказании ангела / О. І. Білецький // Білецький О. І. Зібрання праць. В 5 т. Т. 1 : Давня українська і давня російська літератури. – К. : Наук. думка, 1965. – С. 450-456.
4. Захаров Н. «Ангел-хранитель» А. Блока I Н. В. Захаров II Евангельский текст в русской литературе 18-20 веков. Цитата, реминисценция, мотив, сюжет, жанр : сб. науч. тр. – Петрозаводск : Изд-во Петрозавод. ун-та, 1994. – С. 294-299.

5. Малэк Э. Образы ангелов в древнерусской письменности (ангелы грозные, тихие и милостивые) / Э. Малэк // ТОДРЛ. СПб., 2003. Т. 54. С. 201–210.
6. Мельник Я. Про «ангелофанію» в оповіданні І. Франка «Як Юра Шикманюк брів Черемош» І Я. Мельник ІІ Франкознавчі студії : зб. наук. пр. – Дрогобич : Вимір, 2001. – Вип. 1. – С. 27–34.
7. Памятники литературы Древней Руси. Конец XV – первая половина XVI века. М. : «Художественная литература», 1984. – 768 с.
8. Тресиддер Дж. Словарь символов / Джек Тресиддер ; пер. с англ. С. Палько. – М. : Гранд : ФАИР-Пресс, 1999. – 443 с.
9. Удяк Г. Художня різноманітність, функціонування образу ангела та його символічні значення у європейській літературі / Галина Удяк // Молодь і ринок: щомісячний науково-педагогічний журнал. – 2011. – № 8 (79). – С. 91–94.
10. Федотов О. Между небом и землей (Ангелы в поэтическом Космосе Владимира Набокова) / О. И. Федотов // Литературное произведение: слово и бытие : сб. науч. тр. к 60-летию М. М. Гиршмана. – Донецк : ДонГУ, 1997. – С. 289–298.
11. Франко І. Зібрання творів у 50-ти томах / Іван Франко ; ред. Н. Л. Калениченко ; Укл. М. С. Грицюта. – Т. I. : Поезія. – К.: Наук. думка, 1976. – 501 с.
12. Франко І. Зібрання творів у 50-ти томах / Іван Франко ; Ред. С. Д. Зубков; Укл. М. Л. Гончарук. – Т. XX. : Повісті та оповідання (1896–1900). – К. : Наукова думка, 1979. – 482 с.
13. Brojer W. Anioł w wyobraźni chrześcijan do XIII wieku / Wojciech Brojer // Wyobrażenia średniowiecza : praca zbiorowa, pod red. Teresy Michałowskiej, Warszawa, 1996. – S. 166–167.
14. Novalis. Novalis Schriften / hrsg. von J. Minor. – Bd. II. – Jena : E. Diedrichs, 1907.
15. Kasprovicz J. Dzieła poetyckie wyd. zbior. w 22 tomach / Jan Kasprovicz ; pod red. L. Biernackiego. – T. III. : Liryki. – Lwów : Towarzystwo Wydawnicze Warszawa: E. Wende i Sp. (T. Hiż i A. Turkuł), 1912. – 318 s.
16. Kasprovicz J. Dzieła poetyckie wyd. zbior. w 22 tomach / Jan Kasprovicz ; pod red. L. Biernackiego. – T. IV. : Liryki. – Lwów : Towarzystwo Wydawnicze Warszawa: E. Wende i Sp. (T. Hiż i A. Turkuł), 1912. – 380 s.

***Анотація.** Стаття присвячена дослідженню ролі епітетних структур у формуванні образу ангела в поетичних тестах І. Франка і Я. Каспровича. Здійснено порівняльно-типологічний аналіз епітетних структур з метою встановлення їх функціональної значимості.*

***Ключові слова:** епітетна структура, І. Франко, образ, Я. Каспрович.*

***Summary.** The article is devoted to the role of epithetic structures in the formation of image “angel” in the poetic works of I. Franko and J. Kasprovich. In order to clear up their functional significance in the poetic works of I. Franko and J. Kasprovich, the typological and comparative analysis of epithetic structures is done.*

Interest in angels caused appearance of science, angelology, that studies angels, and embraces deep theories and researches on this theme. The brightest representatives of angelology are Thomas Aquinas and Dionysius the Areopagite.

There is a long-term tradition of research of angelology in literary criticism. Having regard to numerous researches, the analysis of artistic functions of image of angel remains actual in a comparative aspect for the future.

Image of angel is a symbol that is a transmitter of specific mythological and religious semantics. In literature this image moves from one epoch to other, transforms but remains permanent. Artistic embodiment of image of angel is connected with material of poetic text, and sense of interpretations of recipient depends on ideological maintenance of concrete poetry.

Every image has its structure. The structural elements of symbolic paradigm of image of angel in European literature is an angel as mediator, announcer, messenger; demon or genius; twin (shade); guard, keeper (of man); opponent of man, sinful angel. The symbolics of image of angel has religious sources and is related to etymology of word “angel”. An angel is one of the most difficult and contradictory images.

Image of angel in the artistic picture of the world of I. Franco and J. Kasprovich is enough diversified from the point of view of its semantic content. Epithet structures, that realize an artistic image in most cases, represent semantic opposition: perfection in the poetries of I. Franco; imperfection in the poetries of J. Kasprovich. Epithet structures that are involved in forming of image of angel, are procedural and dynamic. They are created by the increase of semantic energy and crystallization of sense.

***Key words:** epithet structure, I. Franko, image, poetic text, J. Kasprovich.*

Отримано: 18.07.2015 р.